

ORTA DOĞU
EKONOMİ POLİTİĞİ

Editörler

Taha Eğri

Muhammed Hüseyin Mercan

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 102
İktisat Politikası Dizisi - 9

Orta Doğu Ekonomi Politikası
Editörler: Taha Eğri, Muhammed Hüseyin Mercan

Yayına Hazırlayan: Merve Soylu
Musahhih: Ülkü Dilşad Sunar
Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset – Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2022
ISBN: 978-605-73765-4-1 | E-ISBN: 978-605-73765-5-8

© İktisat Yayınları, 2022
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdayi Mh., Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadi Araştırma Merkezi'nin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ed. Eğri, Taha. Mercan, Muhammed Hüseyin
Orta Doğu Ekonomi Politikası
1. Baskı, xiv + 350 s., 13.5 x 21 cm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-73765-4-1 | E-ISBN: 978-605-73765-5-8
1. Orta Doğu, 2. Ekonomi-politik, 3. Arap Ayaklanmaları

ORTA DOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ

Editörler

Taha Eğri

Muhammed Hüseyin Mercan

iktisat
yayınları

İktisat Politikası Dizisi

Bu dizide, iktisat politikasının temel mesele ve sorunları ile ilgili güncel eserlere yer verilmektedir. Dizide iktisat politikasının teori, tarihsel süreç ve uygulamalarının yanısıra kamu politikaları, istihdam, kalkınma, gelir dağılımı eşitsizliği olmak üzere geniş bir yelpazede kitaplar yer almaktadır.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Zafar Iqbal, *Adalet: İslami ve Batılı Perspektifler*

Abdulkader Thomas, *Ribayı Anlamak: İslam İktisadında Faiz*

Taha Eğri, *Mısır'da Ordu ve Ekonomi: Halk Ayaklanmaları ve Darbenin Ekonomi Politikası*

Mohammed Najatullah Siddiqi, *Ekonomide Devletin Rolü: İslami Bir Bakış Açısı*

M. Umer Chapra, *Adil Bir Para Sistemine Doğru*

Mervan Selçuk & Şakir Görmüş, *Zekatın Kurumsallaşması*

Munawar İqbal, *İslamda İktisadi Kuruluşlar ve Yoksullukla Mücadele*

Zafer İqbal & Mervyn K. Lewis, *Yönetişime İslami Bakışlar*

Abdul Karim Bangura, *İslam ve Ekonomi-Politik Sistemler*

Muhammed Erkam Kocakaya, *Türkiye'nin Kalkınma Reformu*

Editörler

Taha Eğri, Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümü'nde tamamladı. Yüksek lisansını İstanbul Üniversitesinde İktisat Politikası alanında tamamlamıştır. 2014-2016 tarihleri arasında George Mason Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulunan Eğri, İstanbul Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında hazırladığı "Arap Ayaklanmalarının Ekonomi Politikası ve Bir Demokrasiye Geçiş Denemesi: Mısır Örneği" başlıklı tezi ile doktorasını tamamlamıştır. Temel çalışma alanları kurumsal iktisat, orta doğu ekonomileri, asker-ekonomi ilişkisi ve İslam iktisadıdır. 2021 yılında doçent doktor ünvanı alan Eğri, halen Kırklareli Üniversitesi İktisat bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Eğri'nin, "Mısır'da Ordu ve Ekonomi: Halk Ayaklanmaları ve Darbenin Ekonomi Politikası" başlıklı bir kitabı ve ayrıca İslam İktisadi alanında Türkçe ve İngilizce derleme kitapları bulunmaktadır.

Muhammed Hüseyin Mercan, 2008 yılında Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini, 2011 de ise Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler programında "Suriye Dış Politikası ve Ulusal Çıkar: 1990- 2010" başlıklı tez çalışmasıyla yüksek lisans eğitimini tamamladı. İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler programında yürüttüğü doktora çalışmasını "İslami Hareketin Kurumsallaşma Sorunu Işığında Müslüman Kardeşler Teşkilatı" başlıklı tezle 2017'de tamamladı. Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapan Mercan, genel itibarıyla Orta Doğu siyaseti üzerine araştırmalar yapmaktadır. Bu alanda çeşitli akademik makaleler kaleme alan Mercan'ın, "Suriye: Rejim ve Dış Politika" ve "Müslüman Kardeşler'in Yükselişi ve Düşüşü" başlıklı iki kitabı ile "Transformation of the Muslim World in the 21st Century" adlı bir derlemesi bulunmaktadır.

Yazarlar

Abdulgani Bozkurt, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi İngilizce Uluslararası İlişkiler (2008) ve Ankara Üniversitesi İlahiyat (2013) bölümlerini bitirdi. Yüksek lisans derecesini Hizbullah üzerine hazırladığı tezle 2010 senesinde Karadeniz Teknik Üniversitesinde aldı. Doktora eğitimini, 2016 senesinde aynı üniversitede Ürdün rejiminin hayatta kalma stratejileri üzerine hazırladığı tezi savunarak tamamladı. Halen Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesinde öğretim üyesi görev yapan Bozkurt' Ortadoğu Siyaseti ve İslami hareketler üzerine çalışmalarına devam etmektedir.

Behice Canatan, Ortaokul ve lise eğitimini Kayseri'de tamamladı. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisat (2015) bölümünü bitirdi. Gümüşhane Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans (2020) derecesini aldı. Tarsus Üniversitesi Finans ve Bankacılık Anabilim Dalında doktora eğitimine devam etmektedir. İktisat teorisi, finans ve bankacılık alanında çalışmalar yapmaktadır.

Betül Yasemin Keskin, İstanbul Medipol Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden 2021 yılında mezun oldu. Lisans eğitimi sürecinde YÖKAK Kalite Kurulu öğrenci temsilcisi olarak görev yapan Betül Yasemin Keskin ayrıca uluslararasılaşma çalışmalarında gönüllü temsilcilik, kariyer ofisinde kariyer elçiliği gibi müfredat dışı çalışmalar yaptı. Mezuniyetinin ardından öğrenciyken yarı zamanlı icra ettiği editörlük mesleğine tam zamanlı olarak başlamış olup Milliyet gazetesinde editör takımında görev almaktadır.

Birkan Kemal Ertan, 2019 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümünden "Magna Cum Laude" (Yüksek Onur) seviyesinde mezun oldu. Hâlihazırda Yıldız Teknik Üniversitesi'nde İktisat yüksek lisansı eğitimine devam etmekte ve başta İnan ekonomisinin makro değişkenleri olmak üzere, iktisat teorisi ve otomotiv endüstrisi alanında çalışmalar ve araştırmalar yapmaktadır. Farsça ve İngilizce bilmektedir.

Canan Özge Eğri, lisans, yüksek lisans ve doktorasını İstanbul Üniversitesi İktisat bölümünde tamamlamıştır. 2009 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak akademisyenliğe başlayan eğri halen Kırklareli Üniversitesi İktisat Bölümü'nde doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Güvenlik, Ekonomik Güvenlik ve Ekonomik Güvensizlik konuları çalışma alanını oluşturmaktadır.

Erhan Akkaş, 2010 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat bölümünden mezun oldu. 2014 yılında Sussex Üniversitesi'nde Küresel Politik İktisat alanında yüksek lisans derecesini aldı. 2019 yılında Durham Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Merkezi'nde doktorasını tamamladı. 2020 yılından itibaren Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmakta ve Durham Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Merkezi'nde doktora sonrası çalışmalarına devam etmektedir. Politik iktisat, iktisadi kalkınma, İslam ekonomisi ve İslami finans üzerine çalışmalar yürütmektedir.

Furkan Yıldız, lisans ve yüksek lisans eğitimini Marmara Üniversitesinde tamamlayan Furkan Yıldız, doktorasını ise 2017 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında Orta Gelir Tuzağı, Nedenleri ve Sonuçları: Kırılgan Beşli Ülkeleri Deneyimi başlıklı teziyle tamamlamıştır. Halen Kırklareli Üniversitesi İktisat Bölümü öğretim üyesi olarak görev yapan Yıldız'ın, enerji ekonomisi, iktisadi büyüme, suç ekonomisi, bağımlılık gibi alanlarda çalışmaları bulunmaktadır.

Güldenur Çetin, lisans öğrenimini Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünde tamamladı. Daha sonra yüksek Lisans Öğrenimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Politikası Anabilim Dalı'nda tamamlayan Çetin, yine İstanbul Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı'nda doktora derecesini aldı. 2012 yılında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladığı İstanbul Ticaret Üniversitesi İktisat bölümünde halen Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Hakan Ünay, Gaziantep Üniversitesi Sosyoloji Bölümü doktora eğitiminin yanı sıra Mayıs 2019'dan bu yana Göç Araştırmaları Vakfı bünyesindeki Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi'nde araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Yüksek lisansını Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Haziran 2021'de tamamlamıştır. Başlıca çalışma alanları arasında Türkiye'ye yönelik göç, devletlerin sınır politikaları, sınır yönetimi ve küreselleşme yer almaktadır.

Halil Kürşad Aslan, 1994 yılında ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. 1999 yılında Marmara Üniversitesinde tezli yüksek lisans programını tamamlayarak Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans derecesi aldı. 2011 yılında ABD'nin Ohio eyaletinde Kent Eyalet Üniversitesinde Siyaset Bilimi Bölümünden doktora derecesi aldı. 2011- 2015 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde Yrd. Doç. unvanı ile çalışan Dr. Aslan, 2015 yılından itibaren İstanbul Medipol Üniversitesinde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde ders vermektedir. Kürşad Aslan'ın araştırma alanlarının başında uluslararası politik ekonomi, dış politika ve küresel siyaset gelmektedir.

Haris Ubeyde Dündar, Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümü mezunudur. Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlamıştır. Halen Erciyes Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Siyasal İslam, Din ve Uluslararası İlişkiler, Ortadoğu'da Din ve Siyaset, Sinema ve Siyaset ilişkisi alanlarında çalışmalarını devam ettirmektedir.

İsmail Köse, Lisans eğitimini 1999 yılında KKTC Yakın Doğu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Devlet Burslu olarak tamamladı. 2001 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yüksek Lisansını, 2013'te Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Doktorasını tamamladı. 2017 yılında Doçent unvanı alan Köse, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. Ortadoğu, Türk Dış Politikası, Türk Bogazları yayınlanmış makale ve kitapları mevcuttur.

M. Tahir Kılavuz, siyaset bilimi alanında doktora derecesini University of Notre Dame'den ve yüksek lisans derecesini de Koç Üniversitesi'nden almıştır. Aynı zamanda Harvard University Kennedy School of Government bünyesindeki Middle East Initiative programında doktora sonrası araştırmacı olarak bulunmuştur. Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Araştırma alanları arasında hem Orta Doğu özelinde hem de bölgeler arası olarak otoriter rejimler, rejim değişimi, din ve siyaset, darbeler ve anket çalışmaları gibi konular bulunmaktadır.

Mesut Özcan, Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümde yüksek lisans eğitimine devam etti. Jean Monnet Master Bursu ile Oxford Üniversitesi St. Antony's College'da eğitim gördü. Doktora tezini 2007 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde yaptı. Türk Dış Politikası, Ortadoğu Politikası ve Irak konularında kitap, makale ve kitap bölümleri yayınladı. 2014 yılından bu yana T.C. Dışişleri Bakanlığı Diploması Akademisi Başkanı olan Özcan, aynı zamanda, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Murat Aslan, 1993 yılında Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesinden derece ile mezun oldu. İktisat yüksek lisansını 1997 yılında The American University-Washington DC'de ve 2004 yılında George Mason Üniversitesinde iktisat alanında doktora derecesini aldı. 2001-2004 yılları arasında George Mason Üniversitesinde araştırma asistanı olarak çalışan Aslan 2004- 2014 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalıştı. 2014 yılında Ankara'da bulunan Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde görev yapmaya başlamıştır. Aslan Ortadoğu ekonomisi, politik iktisat ve kurumsal iktisat alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.

Murat Çemrek, sırasıyla ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans ile doktora ve Budapeşte Koleji: Yüksek İhtisas Çalışmaları Enstitüsü'nde (Macaristan) doktora sonrası çalışmasını tamamladı. Bilkent, Alato (Kırgızistan) Selçuk, El Farabi (Kazakistan) Üniversitelerinde ve Polis Akademisi'nde lisans, yüksek lisans ve doktora dersleri verdi. Halen Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde Öğretim Üyeliği ve Bölüm Başkanlığı ile Küresel ve Bölgesel Çalışmalar Merkezi (TİGA) Müdürlüğünü yürütmektedir.

İçindekiler

Önsöz	xi
1. Modern Dünya Düzeni ve Orta Doğu'nun Oluşumu <i>Mesut Özcan</i>	1
2. Karşılaştırmalı Perspektiften Orta Doğu'da Kolonyalizmin Mirası <i>İsmail Köse</i>	23
3. Arap Orta Doğusunda Siyasal Rejimler <i>M. Tahir Kılavuz</i>	49
4. Orta Doğu'nun İki İstisnai Krallığı: Ürdün İle Fas'ın Kuruluşu, Yönetici Elitleri, Siyasi Yapıları ve İktisadi Dinamikleri <i>Abdulgani Bozkurt & Behice Canatan</i>	81
5. Orta Doğu'da Makroekonomik Politikaların Dünü Bugünü: Petrol Zengini Ülkeler <i>Furkan Yıldız</i>	117
6. Körfez ve Kuzey Afrika'nın Fakir Kuzenleri: Mısır, Tunus, Ürdün, Lübnan ve Fas <i>Canan Özge Eğri</i>	149
7. Orta Doğu'da Demografi, Emek Piyasası ve Göç <i>Güldenur Çetin</i>	177

8. İran'da Siyaset ve Ekonomi <i>Murat Aslan & Birkan Kemal Ertan</i>	193
9. Körfez Sermayesinin Ekonomi Politikası: Ekonomik Reform ve Yapısal Sorunlar <i>Erhan Akkaş</i>	229
10. Arap Ayaklanmalarında Devlet Aygıtının Çöküşü: Libya, Yemen ve Suriye Örnekleri <i>Hakan Ünay & Murat Çemrek</i>	257
11. Arap Baharı Sonrası Orta Doğu Politik Ekonomisine Bakış: Mısır ve Tunus Örneği <i>Halil Kürşat Aslan & Betül Yasemin Keskin</i>	281
12. Arap Ayaklanmaları Sonrası Tunus ve Mısır'da Yeniden Yapılanmanın Dinamikleri <i>Haris Ubeyde Dündar</i>	315
Dizin	341

Önsöz

Semavi dinlerin doğduğu ve kadim medeniyetlere ev sahipliği yapan Orta Doğu bölgesi, insanlık tarihi boyunca döneminin siyasi ve iktisadi koşullarını hem etkileyen hem de bunlardan doğrudan etkilenen bir konuma sahiptir. Bu durum; bölgenin birden çok dini, mezhebi, etnik kökeni ve kültürü bünyesinde barındırması ve coğrafi konumu nedeniyle önemli kesişme noktalarından biri olma özelliğinden kaynaklanmaktaydı. I. Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni düzende, küresel güçlerin nüfuzuna daha açık hâle gelen bölge, zengin petrol yataklarının keşfedilmesiyle sadece kutsal mekanları, ticaret yolları ve verimli toprakları üzerinden değil aynı zamanda yer altı kaynakları bakımından da küresel rekabetin bir unsuru hâline geldi.

Uluslararası ekonomik sistemin doğasındaki dönüşüm ve küresel çapta görülen hızlı sanayileşme neticesinde enerjiye duyulan ihtiyaçtaki ciddi artış, bölgenin dünya sistemindeki konumunu daha da önemli kıldı. Büyük güçlerin izlediği stratejiler ve kurduğu ittifak ilişkileriyle bölgenin özellikle de Arap dünyasının istikrarsızlaştırılması, siyasi, toplumsal ve ekonomik açıdan oldukça kırılğan devlet yapılarının oluşmasına yol açtı. Demokratik anlayışın ve kurumların geliş/e/mediği bölgenin siyasi

yapısında küresel aktörlerin çıkar merkezli politikaları, çatışma ve istikrarsızlığın normalleştiği ve otoriter yönetim biçimlerinin Arap dünyasının vasatı haline geldiği bir sistemi meydana getirdi.

2010 yılının son günlerinde Tunuslu Muhammed Buazizi'nin kendini yakmasının ardından başlayan ve 2011'in ilk haftalarında birbirini takip eden halk gösterileriyle devam eden otoriter rejim karşıtı hareketler, Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de yönetim değişikliğiyle sonuçlandı. Arap toplumlarının uzun yıllardır biriktirdiği öfkeyi dışa vurduğu ve bu ülkelerdeki yönetimlere karşı güçlü bir duruş sergilediği bu sürecin sonunda demokratikleşme yolunda yeni bir evreye geçildi. Siyasal baskı ve özgürlüklerin kısıtlanmasının yanında gelir dağılımındaki adaletsizlikten kaynaklanan düşük refah seviyesi ve yüksek işsizlik gibi ekonomik sorunlar halkın otoriter yönetimlere meydana okuyuşunu tetikleyen başlıca faktörlerdir. Soğuk Savaş döneminin siyasal atmosferinde oluşan ve Soğuk Savaş sonrası yeni düzende küresel aktörlerle kurdukları ilişkiler sayesinde rejimlerini muhafaza eden otoriter rejimler, toplumu baskı araçlarıyla kontrol etmekteydi. Arap dünyasındaki bu otoriter rejimlere karşı başlayan ayaklanmalar, bölgede yeni bir siyasallığın inşasına dair önemli bir fırsattı. Başta büyük güçler olmak üzere dünyanın gündemini meşgul eden Arap dünyasındaki ayaklanmalar, tüm taraflar için belirsizliklerle dolu bir süreçti.

Devrilen liderlerin ardından demokratikleşme yanlısı tüm muhalif grupların, sağlıklı bir geçiş süreci arayışı ile otoriter rejimlerin yıllar içinde güçlendirip pekiştirdiği müesses nizamın direnci arasında çetin bir mücadelenin cereyan ettiği ayaklanmalar sonrası ortam, siyasi ve ekonomik kırılma nedeniyle çok hızlı yön değiştirdi. Libya ve Yemen'de iç savaşa evirilen devrim sonrası süreç, Mısır'da ise Abdülfettah es-Sisi'nin

öncülüğündeki darbeye ülkenin yeniden otoriter kodlarına dönmesiyle sonuçlandı. Suriye örneği ise ayaklanmaların seyirini tamamen değiştirdiği gibi küresel siyasette etkin aktörlerin dengelerini büyük oranda şekillendirdi. Terör örgütlerinin ciddi güvenlik sorununa yol açması, milyonlarca Suriyelinin ülkeyi terk etmesinden ötürü yaşanan derin kriz, Batılı güçlerin ikircikli yaklaşımı, Rusya ve İran'ın verdiği destekten ötürü Beşşar el-Esed rejiminin gösterdiği direnç, Suriye'de mevcut durumu büyük bir insanlık trajedisine dönüştürdü.

Arap Ayaklanmaları ile oluşan yeni dinamiklerle Akdeniz ve Körfez'deki güvenlik, siyaset ve ekonomi üçgeninde gerçekleşen gelişmeler, Orta Doğu'da yeni bir ekonomi politik denge oluştuğunun habercisiydi. Türkiye ve Katar'ın bölgedeki demokratikleşme adımlarını kararlı şekilde desteklemeleri ve halk iradesinin tecellisi yönünde tüm dünyaya net mesajlar verip yeni yönetimleri desteklemelerinin aksine, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin 2011 öncesi statükonun korunması yönünde sert tutumları, bölgedeki geçiş sürecini olumsuz yönde etkiledi. İran'ın Tunus ve Mısır'daki ayaklanmaları destekleyen tutumunun Suriye ile kökten değişmesi ve Esed rejiminin sürekliliğinin sağlanması için kanlı bir mücadeleyi göze alması Orta Doğu'daki artan istikrarsızlığa ciddi bir katkı sağladı. Artan etnik ve mezhepsel gerilimler, terör örgütlerinin yıkıcı saldırı ve stratejileri, bölgenin sosyal, siyasal ve ekonomik çöküşünü son yıllarda daha da hızlandırdı. Ayrıca Arap dünyasında oluşan boşluktan da istifade ederek İsrail yönetiminin Filistin topraklarındaki saldırgan yayılmacılığına hız vermesi, bölgeyi önümüzdeki yıllarda daha büyük sorunların beklediğinin göstergesiydi.

Son yıllarda Arap dünyasında yaşanan hızlı değişimlerin ekonomik ve siyasal bağlamı birlikte analiz etmeyi zorunlu kılmaması, elinizdeki çalışmanın ortaya çıkışında temel motivasyon

kaynağıydı. Bölgedeki gelişmelerin tekil örneklilikler ya da sınırlı bir düzeyde ele alınmasından ziyade, Orta Doğu'nun siyasal ve ekonomik gerçekliğine dair daha geniş bir perspektif sunmayı hedefleyen çalışma, tarihi tecrübeler ışığında bölgenin siyasal ve ekonomik fotoğrafını birlikte çekmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'de son yıllarda bölgenin ekonomi politiğine dair artan ilginin de bir uzantısı olarak mevcut çalışmanın literatüre bir katkı sunmasını ummaktayız.

Taha Eğri & M. Hüseyin Mercan

Kırklareli-Ankara 2022